

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Vladimíra Sládečka, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jana Musila o ústavní stížnosti **Mgr. Evy Nečasové**, zastoupené JUDr. Danielou Trávníčkovou, advokátkou se sídlem v Blansku, Svitavská 1018/1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2015, č. j. 30 Cdo 798/2015-814, a proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. září 2014, č. j. 1 Co 42/2012-768, za účasti **Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Olomouci** jako účastníků řízení a **Krajského soudu v Brně, Marie Salm-Reifferscheidt-Raitzové a Idy Schoellerové**, zastoupených Mgr. Alenou Kinclovou, advokátkou se sídlem v Lysé nad Labem, Sadová 1808, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost **se zamítá.**

Odůvodnění:

I.

1. Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 21. října 2011, č. j. 24 C 77/2009-221, částečně vyhověl žalobě vedlejších účastnic (žalobkyň) a uložil stěžovatelce (žalované) zaslat každé žalobkyni písemnou omluvu s konkrétním textem (výrok I.). Nalézací soud uložil dále stěžovatelce povinnost zaslat ředitelům vybraných knihoven písemné oznámení o tom, že v publikovaných statích (stat' s názvem „*KAPITOLA I KAUZA SALM-REIFFERSCHEIDT*“ v publikaci s názvem „*CUI BONO RESTITUCE?*“, zveřejněná v roce 2006, a v totožném rozsahu v publikaci s názvem „*CUI BONO RESTITUCE II.*“, zveřejněná v roce 2007) zasáhla do osobnostních práv pana Huga Salm-Reifferscheidta nepravdivými, v rozsudku uvedenými výroky (výrok II.). Soud zamítl žalobu, kterou se žalobkyně domáhaly zaslání písemné omluvy ohledně dalších devíti tvrzení (výrok III.), dvou hodnotících úsudků (výrok IV.), písemného oznámení knihovnám ohledně dalších deseti tvrzení (výrok V.), a konečně zamítl žalobu i v té části, kterou se žalobkyně domáhaly zaslání písemného oznámení knihovnám ohledně dalších dvou hodnotících úsudků (výrok VI.). Žalobkyním pak uložil povinnost zaplatit žalované část nákladů řízení ve výši 22 193 Kč (výrok VII.), jelikož měly úspěch ve věci jen v nepatrné části.

2. K odvolání žalobkyň i stěžovatelky Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 7. listopadu 2012 č. j. 1 Co 42/2012-541, rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích I. a II. změnil tak, že žalobu zamítl (výrok I.); potvrdil jej v zamítavých výrocích III., IV., V. a VI. (výrok II.) a každé žalobkyni uložil povinnost zaplatit stěžovatelce náklady řízení před soudem prvního i druhého stupně (výrok III.). Fakticky tím odvolací soud zamítl žalobu vedlejších účastnic v plném rozsahu.

3. K dovolání žalobkyň (vedlejších účastnic) rozhodl Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 19. března 2014, č. j. 30 Cdo 1883/2013-735, jímž zrušil rozsudek odvolacího soudu ve výroku I., pokud jím byla v rámci změny rozsudku soudu prvního stupně ve výrocih I. a II. zamítnuta žaloba, aby stěžovatelka zaslala žalovaným písemnou omluvu s tímto textem:

„Omlouvám se Vám za svoji neoprávněnou hodnotící kritiku pana Hugo Salma-Reifferscheidta, Vašeho otce, spočívající v těchto výrocih:

b)... Použijeme-li logiku, kterou se správní orgán ve věci Salmova údajného neprovinění řídil, dospějeme k šokujícímu závěru. Na otázku: „Provinil se Adolf Hitler svými činy proti lidstvu?“ musíme totiž odpovědět: „nikoliv, neprovinil, protože zemřel dříve, než nad ním Norimberský soud mohl vynést rozsudek“ a c) „Vyplnění žádosti (Fragebogen o udělení občanství H. Salmem) je možné označit za čin blížký vlastizradě“,

jak jsem to uvedla ve stati s názvem „KAPITOLA I KAUZA SALM-REIFFERSCHIEDT“ v publikaci s názvem „CUI BONO RESTITUCE?“ , zveřejněné v roce 2006, a v totožném rozsahu v publikaci s názvem „CUI BONO RESTITUCE II.“ , zveřejněné v roce 2007, čímž jsem zasáhla do osobnosti pana Huga Salma-Reifferscheidta, nar. 14. 10. 1893 v Blansku a zemřelého 2. 3. 1946 v Rájci nad Svitavou, konkrétně do jeho práva na občanskou čest, důstojnost a občanskou bezúhonnost. Mgr. Eva Nečasová, Blansko.“,

a pokud jím byla zamítnuta žaloba, aby stěžovatelka zaslala k rukám ředitele Národní knihovny České republiky, České republiky - Kanceláře Poslanecké sněmovny a Moravské zemské knihovny v Brně písemné oznámení s obsahem:

„Vážený pane řediteli/ Vážená paní ředitelko,

Ve své stati s názvem „KAPITOLA I KAUZA SALM-REIFFERSCHIEDT“ v publikaci s názvem „CUI BONO RESTITUCE?“ , zveřejněné v roce 2006, a v totožném rozsahu v publikaci s názvem „CUI BONO RESTITUCE II.“ , zveřejněné v roce 2007, jsem zasáhla do osobnosti pana Huga Salma-Reifferscheidta, nar. 14. 10. 1893 v Blansku a zemřelého 2. 3. 1946 v Rájci nad Svitavou, těmito výroky:

e) ... Použijeme-li logiku, kterou se správní orgán ve věci Salmova údajného neprovinění řídil, dospějeme k šokujícímu závěru. Na otázku: „Provinil se Adolf Hitler svými činy proti lidstvu?“ musíme totiž odpovědět: „nikoliv, neprovinil, protože zemřel dříve, než nad ním Norimberský soud mohl vynést rozsudek“ a f) „Vyplněním žádosti [Fragebogen a udělení občanství H. Salmem] je možné označit za čin blížký vlastizradě.

(uvedeno na str. 15 odstavec 1 část první ve stati „KAPITOLA I KAUZA SALM-REIFFERSCHIEDT“ v publikaci „CUI BONO RESTITUCE?“ , a současně na s. 17, odstavec 1, část věty první v totožné publikaci „CUI BONO RESTITUCE II.“

Mgr. Eva Nečasová, Blansko.“;

dovolací soud dále ve výroku III. rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení. Ve zbývajících částech Nejvyšší soud dovolání žalobkyň proti výroku I. zamítl a proti výrocih II. a III. odmítl.

4. Vrchní soud v Olomouci následně, vázán právním názorem dovolacího soudu, stížností napadeným rozsudkem ze dne 24. září 2014 rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil v rozsahu stanoveném Nejvyšším soudem (výrok I.), žalobkyním uložil

povinnost zaplatit stěžovatelce na náhradě nákladů nalézacího řízení 15 859,30 Kč (výrok II.) a na náhradě nákladů odvolacího řízení 16 133,30 Kč (výrok III.).

5. Proti druhému rozsudku odvolacího soudu podala stěžovatelka dovolání, které Nejvyšší soud napadeným usnesením jako nepřipustné odmítl s tím, že při nezměněném skutkovém stavu projednávané věci je odvolací soud vázán právním názorem dovolacího soudu vysloveným ve zrušujícím rozsudku.

6. Vedlejší účastnice tak v konečném výsledku byly úspěšné jen ohledně dvou difamujících výroků uvedených výše v odstavci 3 (přírovnání jejich otce H. Salma k Adolfu Hitlerovi a vyplnění žádosti Fragebogen o udělení občanství H. Salmem k činu blízkému vlastizradě); ve zbytku byla úspěšná stěžovatelka.

II.

7. Ve včas podané ústavní stížnosti, která i v ostatních ohledech splňuje náležitosti ústavní stížnosti podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), napadá stěžovatelka v záhlaví označená rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu a tvrdí, že jimi byla porušena její ústavně garantovaná práva a svobody, konkrétně právo na svobodu projevu podle čl. 17 odst. 1, 2, právo na svobodu vědeckého bádání podle čl. 15 odst. 2, právo na ochranu osobnosti podle čl. 10 odst. 1, 3 a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

8. Pokud jde o první výrok, za který se má omluvit („*Použijeme-li logiku...*“), zdůrazňuje stěžovatelka, že jím nebyl hodnocen otec žalobkyně; výrok byl míněn obecně – jako kritika postupu správních orgánů rozhodujících o státním občanství, jejichž úsudky postrádaly logiku.

9. Ke druhému výroku („*Vyplnění žádosti [Fragebogen o udělení občanství H. Salmem] je možné označit za čin blízký vlastizradě*“) stěžovatelka zdůrazňuje, že v takto uvedeném znění není výrok v předmětné publikaci vůbec obsažen, nýbrž byl zformulován nalézacím soudem. V předmětné publikaci byla užitá formulace „*S ohledem na historické události z let 1938-1939 je možné vyplnění této žádosti označit za čin blízký vlastizradě...*“ Takový hodnotící výrok (soud) pokládá stěžovatelka za pravdivý, tvrdí, že vyplněním žádosti se žadatelé nepřihlašovali toliko k německé národnosti, ale usilovali o získání říšskoněmeckého občanství. V dobových souvislostech je možné hodnotit usilování o získání říšskoněmeckého občanství jako akt vlastizrádný, což lze dovodit i ze smyslu ústavního dekretu presidenta republiky č. 33/1945 Sb. či z nálezů Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 107/04. Po skončení války byl podpis formuláře „Fragebogen“ obecně posuzován jako akt zrady československého státu a českého národa a jako takový byl trestán ztrátou československého občanství, pokud dotyčná osoba neprokázala, že byla k přihlášce za Němce donucena. Pochybení soudu spatřuje stěžovatelka rovněž v tom, že si neopatřil expertizu či stanovisko Ministerstva vnitra ohledně toho, jak byl tímto správním orgánem v poválečném období podpis formuláře posuzován a hodnocen. Po vrácení věci proto navrhla důkaz expertízou z oboru archivnictví či historie, protože podle jejího přesvědčení Nejvyšší soud problematice dostatečně neporozuměl; vrchní soud však takový důkaz neprovedl a pomínil i závěry uvedeného nálezů.

10. Stěžovatelka uvedla dále, že svoji argumentaci použila jako ředitelka Muzea Blansko, vycházela přitom z výsledků rozsáhlého archivního bádání a názorů jiných renomovaných historiků, a to ve snaze podpořit pozici muzea v restitučním řízení

o vydání zkonfiskovaného majetku na základě Benešových dekretů. Stěžovatelka je přesvědčena, že ve sporu o ochranu osobnosti nebyla jako fyzická osoba pasivně legitimována.

11. Zaslání písemného sdělení ředitelům jmenovaných knihoven považuje stěžovatelka za zbytné; uvedené publikace se jim nemusely vůbec dostat do rukou a uložená povinnost nemá oporu v zákoně. Stěžovatelka je přesvědčena, že satisfakční dopad nemůže mít omluva, z níž se teprve adresát dozví o zásahu do osobnostních práv (fyzické) osoby, o němž ani nevěděl, a který nemohl vážnost postižené osoby v očích adresáta snížit. Takto uložená povinnost nemá satisfakční efekt, ale naopak zasahuje do práva stěžovatelky na ochranu osobnosti.

12. Usnesení dovolacího soudu je podle stěžovatelky nepřezkoumatelné, neboť dovolání je odmítnuto pouze odkazem na ustanovení § 237 o. s. ř.

13. Závěrem stěžovatelka tvrdí, že názory, které vyložila ve jmenovaných publikacích, jsou jejími subjektivními názory, jež může ve svobodné a demokratické společnosti vyjadřovat kdokoliv, aniž by měly a mohly být podrobovány „cenzuře“, a to tím spíše, jde-li o hodnotící soudy.

14. K ústavní stížnosti se na základě výzvy vyjádřili za účastníky řízení předseda senátu 30 Cdo Nejvyššího soudu a předseda senátu I Co Vrchního soudu v Olomouci – oba plně odkázali na odůvodnění napadených rozhodnutí.

15. Ústavní soud obdržel rovněž rozsáhlé vyjádření vedlejších účastnic, které navrhly odmítnutí ústavní stížnosti, argumentovaly podobně jako v žalobě i v průběhu řízení před obecnými soudy a odkázaly na judikaturu Ústavního soudu (např. sp. zn. II. ÚS 3/98, I. ÚS 156/99, III. ÚS 11/04, IV. ÚS 148/04) i Nejvyššího soudu.

16. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků a vedlejších účastnic řízení k případné replice stěžovatelce, která setrvává na své ústavní stížnosti a znovu zdůrazňuje, že její úsudek je opřen o nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 107/04 i názory odborníků.

III.

17. Ústavní soud dospěl po změně soudce zpravodaje k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

18. Problematikou svobody projevu se opakovaně zabýval jak Ústavní soud, tak i Evropský soud pro lidská práva – například v nálezu sp. zn. II. ÚS 2051/14 (viz <http://nalus.usoud.cz>) pak lze nalézt kritéria pro posouzení kolize práva na svobodu projevu s jinými právy dalších osob. U zkoumaných výroků musí být vždy zohledněna:

- jejich povaha (zda jde o skutkové tvrzení či hodnotový soud);
- obsah (např. „politický“ či „komerční“ projev);
- forma (zejména nakolik je předmětný výrok expresivní, či dokonce vulgární);
- postavení kritizované osoby (osoba veřejně činná, známá či politicky aktivní);
- zda se výrok (kritika) dotýká soukromé či veřejné sféry osoby;
- chování kritizované osoby (zda například kritiku sama „vyprovokovala“);
- postavení kritika (novinář, běžný občan, politik);
- okolnosti, za nichž byl výrok učiněn (rozsah konkrétních informací, a v jaké situaci tak autor učinil).

Vždy je však třeba vážit výrok v kontextu celé věci, a mohou se tak vyskytnout i další kritéria. Opomenutí uvedeného posuzování by způsobilo zásah do práva na ochranu

osobnosti (kritika nebo kritizovaného). Svoboda projevu, myšlení či vědeckého bádání, patří mezi základní pilíře demokracie a je podmínkou rozvoje společnosti. Záruka ochrany se pak vztahuje nejen na myšlenky, názory a informace všeobecně akceptované a přijímané, ale i na ty, které jsou ve své podstatě „konfliktní“, „šokující“ či „zraňující“, ať již jednotlivce nebo větší skupinu osob (rozsudek ESLP *Handyside proti Spojenému království*). Akceptovatelné proto je i užití ostrých přirovnání, opírající-li se o kritizovaný základ a slouží k dokreslení či přiměřenému „dotváření“ cílů kritiky, na rozdíl od samoúčelných vulgarit či urážek sloužících jen ke snížení důstojnosti či cti osob (viz nálezn sp. zn. IV. ÚS 1511/13).

19. V projednávaném případě je důležité, že sporné výroky představují výsledek bádání stěžovatelky (historičky a „profesionálky“) a jde o její hodnotící úsudek (soud), který vyjadřuje názor autorky a její postoj k faktům na základě vlastních (subjektivních) kritérií. Ústavní soud i obecné soudy v řadě svých rozhodnutí vyslovily zásadu, že „*existenci faktů lze prokázat, leč pravdivost jejich hodnocení podrobit důkazům nelze*“ (viz např. nálezn sp. zn. I. ÚS 156/99). Zároveň ovšem platí, že kritika vyslovená v hodnotících soudech musí být přiměřená a odůvodněná, tedy fakta, která sloužila jako podklad pro kritiku, musí být prokázána v míře odpovídající výslednému hodnotícímu úsudku a musí je prokazovat sám kritik. Ve vztahu k posouzení přiměřenosti tvrzeného zásahu do osobnostních práv lze nepochybně zvažovat presumpci „dovolené kritiky“. Jinými slovy, hodnotící soud nelze jakkoli dokazovat, což ovšem neznamená, že není schopen zasáhnout do dobré pověsti – stane se tak v případě zjevných excesů, jejichž smyslem není fér kritika – což je právě případ předmětných výroků.

20. Veřejná kritika je projevem svobody projevu, kterou může v demokratické společnosti vyjádřit kdokoliv, avšak přijatelná míra expresivity hodnotových soudů nesmí vybočit z mezí uznávaných pravidel slušnosti. V opačném případě by „veřejně šířená stanoviska“ ztratila charakter korektního úsudku nebo názoru a z tohoto důvodu by se ocitla mimo meze ústavní ochrany (viz např. nálezn sp. zn. III. ÚS 359/96). Jde-li přitom o výsledek badatelské činnosti, musí soudný badatel dát pozor na užitá přirovnání – v této souvislosti lze odkázat na odůvodnění rozsudku nalézacího soudu: „*Oproti běžnému zpravodajství je na přesnost skutkových tvrzení a adekvátnost hodnotících úsudků, šířených v publikacích, založených na výsledcích odborného bádání, nutno klást zvýšené nároky; je nutno brát ohled na rozdíl mezi specifiky běžného periodického tisku, určeného pro informování nejširší veřejnosti (na rozdíl od publikací odborných), který v určitých případech musí přistupovat k určitým zjednodušením (sp. zn. I. ÚS 156/99). Naopak na odborné publikace je nutno hledět přísněji s ohledem na vyšší odbornost a s tím spojenou autoritu původce výroku (sp. zn. I. ÚS 453/03), ale i absenci časového tlaku, která vyloučí ukvapené výroky obsahující nechtěné konsekvence. Poukazuje-li tedy stěžovatelka na to, že její výroky jsou výsledkem vědecké práce, je zapotřebí, aby si dala na vyřčená přirovnání větší pozor, formulovala uvážlivě a vážila použité formulace v širším kontextu.*“

21. První sporný výrok se vyznačuje zvýšeným stupněm expresivity, objevují-li se v něm výrazy „Adolf Hitler“ a „Norimberský soud“. Právě jejich použití je nutno posoudit jako překročení přípustné míry kritiky za situace, kdy se vztahují ke konkrétní osobě a z kontextu celého článku je pro běžného čtenáře snadno učitelný závěr, že mezi osobami Huga Salma-Reifferscheidta a Adolfa Hitlera není rozdílu (je mezi nimi podobnost). Uvedené platí i přesto, že stěžovatelka chtěla podle svého tvrzení jen poukázat na (ne)logické rozhodování správních orgánů. Byla-li stěžovatelka vedena takovým úmyslem, nesmí, zvláště jako historička, opomenout skutečnost, že právě pro správné (ne)rozhodnutí je historicky sporné, co a proč Hugo Salm-Reifferscheidt před

mnoha lety učinil, sporu však není o tom, ke komu je přirovnáván. Přirovnání k jedné z nejodpudivějších postav moderní historie musí být, byť jen v náznaku, urážlivé pro každého. Nelze se proto divit dcerám zemřelého Huga Salma-Reifferscheidta, že se jich „hodnotící soud“ stěžovatelky, z něhož může každý podprůměrný znalec historie dovodit přirovnání jejich otce k Adolfu Hitlerovi, dotkl.

22. V případě druhého výroku, tak jak jej formuloval odvolací soud, nebyla změněna jeho podstata, a proto nelze přejít srovnání, která stěžovatelka ve výroku nesporně užíla. Stať, v níž se výrok objevil, je třeba posuzovat v celém jejím kontextu, nelze zkoumat jen jednotlivá tvrzení, či snad dokonce slova, jak se snaží navodit stěžovatelka. Termín „vlastizrada“ nebo „velezrada“ stěžovatelka naplnila svým vlastním subjektivním obsahem, což je patrné, i když odkazuje na nálezný sp. zn. III. ÚS 107/04, z něhož cituje „...*jestliže se ... přihlásil k německému národu, aby získal německou státní příslušnost, bylo to ... chápáno jako projev zrady československého státu...*“. Stěžovatelka učinila jednoznačný závěr o vlastizrádném jednání, za které se po válce popravovalo, což jí bylo nepochybně známo, aniž by kdy byly prokazatelně osvětleny důvody, pro které Hugo Salm-Reifferscheidt předmětnou žádost vyplnil. Obdobně konstatoval ve svém rozsudku i Nejvyšší soud: „...*jde o hodnotový soud žalované, která je historička a nikoli právnička, je třeba vzít v úvahu, že toto jednání Hugo Salm zcela zřetelně podle mínění dovolacího soudu nelze podřazovat pod případné hodnocení jako chování vykazujícího znaky vlastizrady, resp. velezrady...*“.

23. Ústavní soud proto považuje uvedené výroky za problematické i s ohledem na fakt, že byly vyřčeny dlouho po smrti Huga Salma-Reifferscheidta, za situace, kdy je těžké nalézt věrohodné důkazy, které by byly způsobilé ochránit jeho jméno, pohnutky jeho chování a prokázat, zda byl osobou hodnou odsouzení, anebo naopak svým jednáním poskytl pomoc a ochranu třetím osobám. Podle Ústavnímu soudu musí být vědec, tedy i stěžovatelka, uvážlivý, a odborné termíny musí používat pouze v jejich pravém významu. Nesprávným a subjektivním výkladem jednak degraduje svůj vědecký přístup a současně se vystavuje nebezpečí žaloby – jako v projednávané věci.

24. Otázkou pasivní legitimace stěžovatelky se zabýval již nalézací soud, a to na samém počátku řízení – v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že „...*ke zveřejnění výroku žalovanou nedošlo ve věcné, časové a místní souvislosti s výkonem funkce ředitelky muzea. Jedná se naopak o vedlejší aktivitu žalované, za jejíž výkon žalovaná ... nese také osobní odpovědnost.*“ Je tedy zjevné, jak se touto námitkou soud vypořádal, jeho závěry jsou odůvodněné a srozumitelné. Opakování uvedené námitky v průběhu řízení nezaloží její důvodnost – proto Ústavní soud na rozsudek nalézacího soudu odkazuje.

25. Namítá-li stěžovatelka nadbytečnost sdělení o difamujících výrociích ředitelům vybraných knihoven, s tím, že o porušení cizích práv se mohli dozvědět teprve z uvedeného sdělení, je namístě uvést, že to byla stěžovatelka, která publikovala svůj názor právě proto, aby rozšířila povědomí o svém hodnocení příslušných restitučních sporů. Uložení povinnosti je tak přiměřené aktivitám stěžovatelky.

26. Podle čl. 15 odst. 2 Listiny je zaručena „*svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby*“ a povinnost států je „*respektovat svobodu, nezbytnou pro vědecký výzkum a tvůrčí činnost*“ (čl. 15 odst. 3 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech); tím je zaručena ochrana před mocenským zásahem státu do procesu obsahu a metod vědecké činnosti. Svoboda vědeckého bádání nevyžaduje žádné zmocnění nebo prováděcí právní normy a je vyloučen i jakýkoli monopol (státu)

na vědu, jejíž vývoj spočívá v diskursu mezi vědci navzájem i k ostatním. Proto se svoboda vědeckého bádání nevztahuje pouze na jedno určité pojetí vědy nebo na jednu určitou vědeckou teorii, ale je zaručena svoboda každé činnosti, kterou lze pro obsah i formu chápat jako vážný a promyšlený (systematický) pokus o zjištění pravdy (viz například nález německého Spolkového ústavního soudu „*Hochschul-Urteil*“, BVerfGE 35, 79, sp. zn. 1 BvR 424/71 a 325/72).

27. Přestože stěžovatelka publikovala výsledky vědecké práce, vycházela podle svého tvrzení z rozsáhlé analýzy studijních materiálů a používala metody obvyklé při vědeckém výzkumu, prezentovala své poznatky způsobem, který, jak výše zmíněno, je hodnotícím soudem způsobilým zasáhnout do práv jiných osob. Ústavní soud pokládá za samozřejmé, že také svoboda vědeckého bádání (jako je tomu u všech lidských práv) má své hranice a končí tam, kde koliduje s jinými ústavními právy (např. s právem na život, lidskou důstojnost); přirozeným korektivem svobody vědeckého bádání jsou také etické normy. V posuzovaném případě Ústavní soud sdílí závěry obecných soudů, že stěžovatelka meze ochrany svobody vědeckého bádání překročila.

28. Ústavnímu soudu přitom nepřísluší posouzení vědecké hodnoty pojednání, v němž byly užity výroky, pro které byla na stěžovatelku podána žaloba, nehodlá posuzovat věrohodnost archivních a jiných materiálů, z nichž stěžovatelka vycházela, ani závěry, ke kterým dospěla. Není totiž úkolem soudní moci provádět historická bádání a posuzovat jejich výsledky. Úkolem soudního přezkumu je pouze, a to výhradně k předloženému návrhu, zhodnotit způsob, jakým byla se zjištěnými poznatky seznámena široká veřejnost.

29. Stěžovatelka namítá, že usnesení dovolacího soudu je nepřezkoumatelné, neboť soud stručně odmítl její dovolání. Stěžovatelka přitom pomíjí závěr Nejvyššího soudu, že odvolací soud rozhodl v souladu s vysloveným závazným právním názorem. Z usnesení Nejvyššího soudu, který odkázal na svůj judikát sp. zn. 21 Cdo 776/2014, je patrné, že se danou problematikou při vydání závazného právního názoru dostatečně zabýval. Pokud odvolací soud následně tento závazný právní názor respektoval, není pochyb, že se přitom neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe, nešlo o otázku Nejvyšším soudem neřešenou a ani nebylo na místě rozhodnout věc jinak; nepřipustnost dovolání je tak srozumitelně vysvětlena. Tvrzení, že Nejvyšší soud dané materii ani neporozuměl, považuje Ústavní soud za liché a odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu za dostatečné.

30. Obecné soudy při rozhodování dostatečně zkoumaly povahu předmětných výroků, a to i v kontextu hodnocené doby. Soudy zohlednily, kdy a kde byly posuzované výroky učiněny a že restituční kauzy o vydání velkých majetkových hodnot zkonfiskovaných na základě tzv. Benešových dekretů jsou laickou i odbornou veřejností pozorně sledovány a ve veřejném prostoru komentovány. Vzaly přitom v úvahu snahu stěžovatelky o příspěvek k veřejné diskuzi o otázce širokého veřejného zájmu a s ohledem na to v podstatném rozsahu žalobě nevyhověly. Právo na spravedlivý proces neznamená, že je rozhodnuto podle představ účastníka řízení, ale představuje záruku, že v řízení před obecnými soudy bude soud postupovat v souladu s příslušným procesním předpisem. Této povinnosti obecné soudy dostály a stěžovatelku v jejím zaručeném právu nezkrátily.

31. Vedlejší účastnice navrhy, aby Ústavní soud „přiznal k rukám jejich právní zástupkyně náhradu nákladů řízení dle vyhlášky MS ČR č. 177/1996 Sb.“ Podle ustanovení § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu platí, že náklady, které vzniknou vedlejšímu účastníkovi, hradí sám vedlejší účastník, pokud tento zákon nestanoví jinak.

Toto ustanovení je judikaturou Ústavního soudu interpretováno restriktivně tak, že přiznání náhrady řízení je opatřením výjimečným, a lze je použít pouze tehdy, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti případu. V nyní projednávané věci žádné takové výjimečné okolnosti zjištěny nebyly, a proto Ústavní soud návrhu vedlejších účastnic nevyhověl.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 13. září 2017

Vladimír Sládeček
předseda senátu

Odlišné stanovisko soudce Ústavního soudu Jana Musila

Nesouhlasím s výrokem a s odůvodněním nálezu sp. zn. III. ÚS 3393/15. Podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, k nálezu zaujímám **odlišné stanovisko**. Jsem toho názoru, že ústavní stížnosti, podané stěžovatelkou Mgr. Evou Nečasovou, mělo být vyhověno a jí napadená rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího soudu měla být zrušena, protože porušila několik jejích základních práv:

I. Porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod

1. Domnívám se, že obecné soudy v napadených rozhodnutích extrémně vadně posoudily otázku, zda lze dovést občanskoprávní odpovědnost žalované Mgr. Evy Nečasové za jednání, dotýkající se osobnostních práv (cti a důstojnosti) pana Hugo Salm-Reifferscheidta. Elementárními podmínkami pro dovození takové odpovědnosti je to, zda výroky, které jsou stěžovatelce připisovány, byly vůbec v dotýčných publikacích napsány v té podobě, jaká je uvedena v soudních rozhodnutích, a zda jsou dehonestujícími hodnotícími úsudky o osobě jmenovaného.

2. Závěr obecných soudů, že tyto podmínky byly oběma výroky, jejichž autorkou má být žalovaná a za něž se má omluvit, splněny, nepokládám za správný.

3. První „inkriminovaný“ výrok zní: *«Použijeme-li logiku, kterou se správní orgán ve věci Salmově údajného neprovinění řídí, dospějeme k šokujícímu závěru. Na otázku: „Provinil se Adolf Hitler svými činy proti lidstvu?“ musíme totiž odpovědět: „Nikoli, neprovinil, protože zemřel dříve, než nad ním Norimberský soud mohl vynést rozsudek“»*. Jde o autentickou formulaci, obsaženou v textu publikací „CUI BONO RESTITUCE I.“ a „CUI BONO RESTITUCE II.“ (na straně 14 prvního vydání a na straně 16 druhého vydání). Jazykovou a formálně logickou interpretací tohoto výroku (v části *„Použijeme-li logiku, kterou se správní orgán ... řídí“*) dospívám k závěru, že vůbec nejde o hodnotící úsudek, vyjadřující mínění žalované Mgr. Evy Nečasové o osobě pana Hugo Salm-Reifferscheidta. Z celkového kontextu literárních prací, v nichž se tento výrok vyskytuje, je zřejmé, že žalovaná (a další spoluautoři) analyzují a podrobují kritice rozhodovací praxi správních orgánů a soudů v několika restitučních kauzách. I když kapitola, v níž se nachází výrok, jehož autorkou je žalovaná, se zabývá *„Kauzou Salm-Reifferscheidt“*, vlastním smyslem autorčina výroku na tomto místě publikace je nikoliv kritika osoby jmenovaného, nýbrž kritika „logiky rozhodnutí správního orgánu“ v této kauze.

4. Hodnotící úsudek, vyslovený na adresu rozhodovací praxe správních a justičních orgánů, nelze pokládat za hodnotící úsudek vztahující se bezprostředně k osobám, jichž se rozhodovací praxe správních a justičních orgánů týká. Kritika rozhodovací praxe správních a justičních orgánů, včetně kritiky způsobů a metod logického uvažování, jichž aplikační praxe používá, je v demokratické společnosti přípustná.

5. Pokud jde o druhý výrok, za nějž se má žalovaná omluvit, je třeba konstatovat zkreslení tohoto výroku ze strany soudu. Údajně neoprávněná hodnotící kritika, za niž se má žalovaná omluvit, je odvolacím soudem ve výroku rozsudku nepřesně formulována ve znění „*Vyplnění žádosti (Fragebogen o udělení občanství H. Salmem) je možné označit za čin blízky vlastizradě.*“ Taková formulace však není ve jmenovaných publikacích vůbec obsažena. Na straně 15 (prvního vydání) a na straně 17 (druháho vydání) se nachází formulace „*S ohledem na historické události z let 1938-1939 je možné vyplnění této žádosti označit za čin blízky vlastizradě.*“, Takovou úpravu textu omluvy, provedenou obecnými soudy, oproti autentickému výroku, použitého žalovanou, pokládám za nepřípustnou. V tak subtilních záležitostech, jako je údajná verbální urážka, může i malá slovní nuance způsobit porušení autenticity výroků a následné interpretační pochybnosti ohledně toho, jaký je smysl „*inkriminovaného*“ výroku a o kom výrok vypovídá.

6. Za extrémně vadný považuji také způsob, jakým obecné soudy interpretovaly část autentického výroku „*...je možné vyplnění této žádosti označit za čin blízky vlastizradě*“, pokud jej připisují žalované. Po jazykové stránce je zjevné, že infinitivní vazba („*je možné označit*“) vyjadřuje pouhou potencialitu; naznačuje, že autorka pouze reprodukuje obecné mínění, aniž by k němu výslovně zaujímal vlastní pozici.

7. Za výstižný pokládám úsudek, vyslovený v pořadí prvním rozsudku dovolacího soudu ze dne 19. 3. 2014 č. j. 30 Cdo 1883/2013-735 (ten v tomto řízení před Ústavním soudem nebyl posuzován) ohledně použití termínu „*vlastizrada*“. Dovolací soud tam správně konstatoval, že „*... jde o hodnotový soud žalované, která je historička a nikoli právnička, je třeba vzít v úvahu, že toto jednání Hugo Salma zcela zřetelně podle mínění dovolacího soudu nelze podřazovat pod případné hodnocení jako chování vykazujícího znaky vlastizrady, resp. velezrady, jak tento trestný čin vymezuje současný trestní zákoník (§ 309 zákona č. 40/2009 Sb.), případně trestní zákoníky předchozí (§ 91 zákona č. 140/1961 Sb. nebo § 78 zákona č. 86/1950 Sb.).*“ Ve shodě s tímto úsudkem soudu, vysloveným v dřívější fázi řízení, docházím k závěru, že použití termínu „*vlastizrada*“ ve formulaci žalované nelze za daných skutkových okolností pokládat za právní kvalifikaci skutku, ani za difamující charakteristiku vztahující se konkrétně k osobě Hugo Salm-Reifferscheidta.

8. Chci připomenout, že Ústavní soud v dřívějším judikátu (v nálezu ze dne 16. 12. 2004 sp. zn. III. ÚS 107/04, týkajícím se restituce majetku Josefa Colloredo Mansfelda) vyslovil tento názor: „*Chce-li dnešní soud hodnotit události, které se staly před více než půl stoletím, nemůže odhlédnout od dobových souvislostí válečného a poválečného období, které podmiňovaly konfiskační praxi československých orgánů po skončení nacistické okupace. Jestliže tzv. protektorátní příslušník se v době druhé světové války, kdy německý nacistický stát prováděl politiku genocidy, holocaustu, germanizace a zotročení jiných národů, přihlásil k německému národu, aby získal německou státní příslušnost, bylo to v té době chápáno jako projev ochoty přispět k realizaci této zločinné politiky, jako projev zrady československého státu a nepřátelství k němu. Takové počínání bylo podle ústavního dekretu presidenta republiky č. 33/1945 Sb. posuzováno jako důvod ke ztrátě československého státního občanství.*“ Pokud analogickou argumentaci ohledně vyplnění dotazníku „*Fragebogen*“, jakou dříve použil ve své judikatuře Ústavní soud, použila též stěžovatelka, nemohou obecné soudy dospět k závěru, že jde o difamující výrok, za nějž by se měla omlouvat.

II. Porušení základního práva stěžovatelky na svobodu projevu podle čl. 17 odst. 1, odst. 2 Listiny základních práv a svobod

9. Domnívám se, že obecné soudy v této kauze při posuzování toho, zda „inkriminované“ výroky zasáhly do osobnostních práv pana Hugo Salm-Reifferscheidta, vadně posoudily samotnou povahu těchto výroků a nezávažily náležitě kontext, v němž byly tyto výroky učiněny. Obecné soudy tím porušily základní právo stěžovatelky na svobodu projevu.

10. Je nepochybné (jak konstatují v napadených rozhodnutích i obecné soudy), že oba posuzované sporné výroky mají charakter hodnotících (hodnotových) soudů, tedy subjektivních názorů žalované. Důležité však je, že oba výroky nejsou pouhými myšlenkovými spekulacemi nebo hypotézami samotné autorky, nýbrž jsou opřeny o konkrétní argumenty, vyvozené z bádání archivních materiálů a z názorů jiných odborníků.

11. Obecné soudy náležitě nezohlednily, že posuzované výroky byly učiněny v diskuzi, probíhající ve veřejném zájmu. Že v posuzované věci jde o věc veřejnou, lze usoudit nejen z jednotlivých výroků, které byly obsaženy ve výše citovaných statích, ale především z obsahu a názvu publikací, v nichž byly tyto sporné výroky obsaženy. Restituční kauzy, které byly předmětem velkého množství občanskoprávních sporů, a tím spíše pak restituční spory o vydání velkých majetkových hodnot zkonfiskovaných na základě tzv. Benešových dekretů, jsou laickou i odbornou veřejností vždy velmi pozorně sledovány a ve veřejném prostoru komentovány. O tom svědčí nejen rozsáhlá odborná literatura, věnovaná restitucím (viz např. BENDA, JOSEF *Restituce majetku bývalých šlechtických rodů po roce 1989*. Praha : Nakladatelství Tuláčková Lucie, 2013; ZEMAN, KAREL *Analýza restitučních procesů v České republice : restituce a ostatní procesy transformující vlastnická práva*. Praha : Univerzita Karlova, 2015). Lze tedy konstatovat, že stěžovatelka předkládala své subjektivní hodnotící soudy veřejnosti jako příspěvek k veřejné diskuzi o otázce širokého veřejného zájmu.

12. Za zásadní považuji především tu skutečnost, že cílem žalované nebylo předestřít v předmětných publikacích veřejnosti, ať již laické či odborné, toliko subjektivní hodnotící soudy o osobě pana Hugo Salm-Reifferscheidta, ale přispět do veřejné diskuze o restitučních nárocích uplatněných vedlejšími účastnicemi a zejména pak o rozhodovací praxi správních a justičních orgánů v těchto kauzách.

13. Domnívám se, že podmínky přípustného omezení svobody projevu stěžovatelky, zakotvené v čl. 17 odst. 2 Listiny (a v čl. 10 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), v souzené věci nebyly splněny. Uvedená ustanovení předpokládají, že svoboda projevu může být omezena toliko zákonem, že omezení svobody projevu sleduje legitimní cíl a že použité omezující opatření je k dosažení tohoto cíle v demokratické společnosti nezbytné. Z celkového kontextu vyplývá, že v tomto konkrétním případě nebyla splněna podmínka třetí, tedy nezbytnost omezení svobody projevu stěžovatelky v demokratické společnosti. Obecné soudy porušily základní právo stěžovatelky na svobodu projevu a právo vyjadřovat své názory (čl. 17 odst. 1 a 2 Listiny).

III. Porušení základního práva stěžovatelky na svobodu vědeckého bádání podle čl. 15 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

14. Jsem toho názoru, že na „inkriminované“ výroky je třeba vztáhnout ústavněprávní ochranu svobody vědeckého bádání.

15. Stěžovatelka je svým vzděláním historička a pracovala v rozhodné době jako ředitelka Muzea Blansko. Publikace, v níž byly tyto výroky zveřejněny, mají povahu vědecké práce. Spoluautory této kolektivní publikace jsou i další odborníci z oboru historie a práva. Při tvorbě tohoto díla stěžovatelka vycházela z rozsáhlé analýzy studijních materiálů a používala metody, obvyklé při vědeckém výzkumu; mnoho těchto poznatků zveřejnila ve veřejně dostupných publikacích a vystavila je veřejné diskuzi.

16. Pokud obecné soudy náležitě nepřihlédly k tomu, že výroky, k jejichž omluvě zavázaly stěžovatelku, je třeba posuzovat též jako výsledky vědeckého bádání, zasáhly nepřipustně do svobody vědeckého bádání.

17. Souhlasím samozřejmě se závěrem, vysloveným v nálezu, že (stejně, jako je tomu u všech lidských práv), také svoboda vědeckého bádání má své hranice – končí tam, kde koliduje s jinými ústavními právy (např. s právem na život, na lidskou důstojnost). Přírozeným korektivem svobody vědeckého bádání jsou také etické normy. V posuzovaném případě jsem přesvědčen o tom, že stěžovatelka meze ochrany svobody vědeckého bádání nepřekročila a že naopak napadená soudní rozhodnutí tuto svobodu nepřipustně porušují.

Ze všech uvedených důvodů dospívám k závěru, že ústavní stížnosti mělo být vyhověno.

V Brně dne 12. září 2017

Jan Musil